

Oponentní posudek doktorské disertační práce

Jméno disertanta: Mgr. et Mgr. Jan Daněk

Název práce: Problematika začlenění ekosystémových služeb do rozhodovacích procesů a tvorby politik

Vedoucí práce: Mgr. Davina Vačkářová, Ph.D.

Oponent: Ing. Jiří Schneider, Ph.D.

A. Aktuálnost zvoleného tématu

Koncept ekosystémových služeb (ES) se jako nástroj rozhodovacího procesu, metoda hodnocení přínosů přírodních zdrojů pro společnost i prostředek osvěty stále více promítá do globálních, mezinárodních i státních politik. Česká republika však v tomto směru významně zaostává za vyspělými zeměmi. Předpokládaných důvodů je více – od metodické neuspořádanosti celého konceptu, přes enormní tlak na vědecký publikační výkon a citační ohlasy na výzkumné instituce, které se pak zvyšování povědomí mezi odbornou veřejností věnují spíše okrajově, až po enviroskepticismus české společnosti. Proto je téma disertační práce maximálně aktuální. Analýza aktuálního stavu implementace ekosystémových služeb do rozhodovacích procesů a tvorby politik v České republice může přinést poznatky o možných řešení, jak celý proces zintenzivnit a najít případné další způsoby praktické implementace do rozhodovacích procesů v rámci veřejné správy, případně způsobů hospodaření a udržitelného rozvoje sídel i krajiny.

B. Cíle práce

Hlavním cílem práce je analyzovat současný stav a prozkoumat možnosti implementace konceptu ES do politik a rozhodování v ČR. Tento hlavní cíl je rozpracován třemi specifickými cíli (SC):

- 1) zhodnocení úrovně implementace konceptu ES v národních politikách včetně diachronního srovnání vývoje implementace v čase. Pro tento SC byly stanoveny výzkumné otázky: Jakým způsobem je koncept ES implementován v národních politikách v České republice? Jak se v nových národních politikách mění úroveň implementace konceptu ES?
- 2) zhodnocení úrovně využití konceptu ES v rozhodování včetně identifikace příležitostí a překážek pro implementaci na základě percepce aktérů v ochraně přírody v ČR. Pro tento SC byly stanoveny výzkumné otázky: Jaká je úroveň využití konceptu ES v praxi různých aktérů? Jaké jsou vnímané překážky a příležitosti pro využití konceptu ES v rozhodování?
- 3) demonstrovat vybrané participativní přístupy, které jsou vhodné pro podporu integrace konceptu ES v politikách, plánování a rozhodování na různých úrovních. SC je bez výzkumných otázek

Celá disertační práce je podložena rozsáhlou vědeckou činností mgr. Daňka i jeho spolupracovníků. Takto formulované specifické cíle naplno nevyužívají vynaložené praktické úsilí. Především otázky „Jaké“ mohly být rozvedeny otázkami „Proč“.

C. Zvolené metody zpracování a postup řešení

Disertační práce má formát kompilátu čtyř vědeckých článků a jedné výzkumné zprávy se spoluautorstvím autora a propojujícího textu:

Daněk, J., Blättler, L., Leventon, J., Vačkářová, D. (2023) Beyond nature conservation? Perceived benefits and role of the ecosystem services framework in Protected Landscape Areas in the Czech Republic. *Ecosystem Services* 59:101504. (Příloha I)

Slovák, L., Daněk, J., Daněk, T. (2023) The use of focus groups in cultural ecosystem services research: a systematic review. *Humanities & Social Sciences Communications* 10, Article number: 45. (Příloha II)

Vlami, V.; Daněk, J.; Zogaris, S.; Gallou, E.; Kokkoris, I. P.; Kehayias, G.; Dimopoulos, P. (2020) Residents' Views on Landscape and Ecosystem Services during a Wind Farm Proposal in an Island Protected Area. *Sustainability* 2020(12): Article number 6, 2020 (Příloha III)

Daněk J., Slovák, L., Daněk, T., Pánek, J., Schlossarek, M., Blättler, L. Why do people go to nature? Enhancing the visibility and scope of perceived cultural ecosystem services in landscape. UNDER REVIEW in *People and Nature*. (Příloha IV)

Daněk J., Máčová K., Farkač B., Vačkářová D. (2022) IPLIFE Jedna příroda – Souhrnná zpráva o průběhu a výsledcích konzultací. (výzkumná zpráva) (Příloha V)

Samotný provazující text je však v úvodu práce a články jsou uvedeny jako přílohy. Vhodnější formát by byl skutečné obsahové i věcné propojení článků. Takto text disertační práce články nepropojuje, ale spíše ještě jednou shrnuje opublikované výsledky. Typicky by pak článek Slovák a kol., 2023 byl spíše uveden jako první neboť je zaměřen metodicky a přehledově (jedná se o Review), na rozdíl od článku Daněk a kol., 2023.

Vlastní text práce nemá samostatnou kapitolu Metodika. Jednotlivé metodické kroky jsou stručně popsány v rámci kapitoly Souhrn hlavních výsledků. Dílčí metodiky jsou pak podrobně popsány v rámci jednotlivých publikací. Propojení pěti sociologických metodických nástrojů pro získání široké škály výsledků celkově kvalitě práce prospívá. O to důležitější však je popis a vysvětlení celkového metodického rámce.

Pro dosažení prvního specifického cíle byla provedena obsahová analýza strategických dokumentů, zaměřená na hledání výrazů obsahujících explicitní zmínky o konceptu ES. Na SC1 je odkazem navázána publikace Daněk a kol., 2023 (příloha I). Ta však k vlastnímu naplňování SC1 nepřispívá.

Pro naplnění specifického cíle 2 byly použity polostrukturované rozhovory s vedoucími správ CHKO, zaměřené mj. na roli konceptu ES v jejich rozhodování. Tato část je provázána s publikací Daněk a kol., 2023 (příloha I) zcela podrobně.

K zodpovězení druhé výzkumné otázky SC 2 bylo využito jednak rovněž polostrukturovaných rozhovorů, jednak participativních seminářů. Jejich podrobnější metodika a popis výsledků jsou uvedeny v publikaci Daněk a kol., 2022 v příloze V.

Specifický cíl tři je metodicky naplňován prostřednictvím 1) participativního mapování kulturních ES ve dvou CHKO za účasti 490 respondentů (Daněk a kol., v recenzním řízení, příloha IV), 2) konzultací s klíčovými aktéry a budování rozhraní vědy a politiky (Daněk a kol., 2022, příloha V) a 3) popis využití metody focus groups pro hodnocení kulturních ES prostřednictvím systematické literární rešerše (Slovák a kol., 2023, příloha II).

Publikace Vlami et al., 2020 (příloha III) není provázána ve výsledkové části textu. Prostřednictvím stati Diskuze a syntéze zjištění však prezentuje možnost praktické implementace účasti různých skupin aktérů při plánování větrných parků.

D. Zhodnocení výsledků práce

Při naplňování SC 1 zpracoval disertant 24 národních enviropolitických strategických dokumentů, včetně jejich předchozích verzí (pro srovnání). Výsledky shrnuje tabulka 2. Doplnující text k tabulce je významně popisný (čtenář se nedozví víc informací, než které vidí v tabulce), bez hlubší odborné interpretace. Odpovědi na výzkumné otázky jsou tedy pouze jednoduše kvantitativního charakteru. Stať je odkazem provázána na článek Daněk a kol., 2023, příloha I. Tato provázanost je pouze okrajová. Celkově je SC 1 řešen samostatně jako další výsledek, který není obsahem. Analýza textu je zaměřena na různé formy pojmu ekosystémové služby. Daleko přínosnější a zajímavější by pak byla analýza vlastních ekosystémových služeb, které ale v textu takto nazvány nejsou – např. retence krajiny, ekologická stabilita, regulace klimatu aj. Stejně tak se strategické dokumenty, například územního plánování, zabývají více zdroji ekosystémových služeb než vlastními ekosystémovými službami.

Naplnění SC 2 je přínosnější, neboť přináší požadované praktické informace. Stejně tak článek Daněk a kol., 2023 (příloha 1) představuje zevrubnou analýzu aktuálního stavu implementace ES do běžného odborného provozu administrativy CHKO.

Vágní a neurčité je ale srovnání se zahraniční literaturou v doprovodném textu: „*Tyto výsledky jsou částečně v souladu s některými podobnými studii ze zahraničí (např. Blicharska a Hilding-Rydevik 2018; Ainscough a kol., 2019; Tusznio a kol., 2020), ale oproti jiným přináší i odlišné výsledky (např. Beaumont a kol., 2018)*“.

Výsledky SC 3 navazují na projektové aktivity disertanta a rovněž další publikační výstupy (např. certifikovaná metodika). Cílovou skupinou ES jsou kulturní ekosystémové služby. Tím se SC 3 liší od SC 2, který řeší širší výběr ES. Autor by měl metodicky zdůvodnit, proč v této části pracuje pouze s kulturními ES, na rozdíl od předchozího textu. Stejně tak by měl osvětlit, zda-li je možné využít tyto participativní metody pro regulační a zásobovací ekosystémové služby. Případně, jak lze v rámci těchto participativních metod řešit konflikty priorit a zájmů různých skupin stakeholderů. Rovněž si lze představit, že tyto střety budou intenzivnější v případě národních parků. Proto je otázka, zda-li lze postupy v CHKO uplatnit i na NP, kde je management ochrany přírody a krajiny odlišný.

Celkově jsou prezentované výsledky práce rozsáhlé a do určité míry se překrývají. Doplnující text se snaží definovat jejich provázanost, tak je však popsána méně detailně, než by pro řešenou problematiku bylo potřebné. Definitivně se však jedná o nové poznatky, postavené na základě erudice a velkého množství práce autora i týmů, jichž je členem.

E. Význam pro praxi nebo pro rozvoj vědního oboru

Disertační práce řeší významně praktické téma. Inovativní implementace konceptu ekosystémových služeb do rozhodovacího procesu směřuje přesně k podstatě jeho celospolečenské přínosnosti. Stejně tak se participativní metody plánování uplatňují nejen v ochraně přírody, ale rovněž např. v udržitelném rozvoji měst. Poznání a výsledky práce mohou pomoci k efektivnějšímu dialogu mezi různými skupinami stakeholderů, kteří nemohou dlouhodobě najít společnou řeč (typicky skupiny produkčních hospodářů v krajině vs ochrana přírody vs rekreace).

V současné době se navíc nabízí akutní otázka – jak lze využít výsledky práce při vyhlášení nových velkoplošných zvláště chráněných území, kde stále zůstávají ostré názorové hranice a rozpory mezi státní i laickou ochranou přírody na straně jedné a zástupci samospráv, hospodařících subjektů a významné části občanů na straně druhé. Žádné dosavadní postupy, včetně akademických studií či veřejných projednávání tento konflikt zatím neprolomily. V rámci diskuze proto prosím o zodpovězení otázky, zda a jak mají výsledky práce šanci být úspěšným mediačním faktorem v procesu vyhlášení nových VZCHÚ (protože z textu disertační práce mám dojem, že ano).

F. Formální úprava disertační práce a jazyková úroveň

Po formální stránce je práce zpracována pečlivě, odpovídá požadavkům a na formální úpravy a nemám k ní připomínky.

G. Připomínky k disertační práci

Většina připomínek k disertační práci již byla popsána v předchozím textu. Dílčí nedostatky vyplývají především z (logické a pochopitelné) omezené míry zkušeností autora s praktickými aspekty problematiky. Jedná se tedy spíše o připomínky pro zkvalitnění budoucích prací autora, než o zásadní nedostatky. Pro další publikační aktivity autora upozorňuji ještě na jednu věc (které si je nepochybně vědom) – publikování v časopisech vydavatelství MDPI a Sustainability především je aktuálně cílem velké kritiky a odborné kontroverze. Na druhou stranu je třeba říct, že autor publikuje v řadě dalších časopisů renomovaných nakladatelství Ecosystem Services patří k těm nejprestižnějším.

H. Závěrečné zhodnocení

Ačkoliv práce vykazuje dílčí nedostatky, jedná se o dílo podložené rozsáhlou výzkumnou aktivitou i odpovídající publikační činností. Komunikace se stakeholdery i týmová práce posouvají autora v rozvíjení odborných dovedností. Po obsahové stránce se práce zaměřuje na hodnocení aktuálního stavu implementace ekosystémových služeb primárně do managementu ochrany přírody, v širších souvislostech pak i do environmentálních strategických dokumentů ČR. Důležitá je i provazba na zapojování veřejnosti do rozhodovacího procesu.

Disertační práce mgr. et mgr. Jana Daňka splňuje požadavky kladené na kvalitu disertačních prací po formální i věcné stránce. Jako takovou ji doporučuji k obhajobě.

V Brně dne 1.2.2024

Ing. Jiří Schneider, Ph.D.